

ROZDZIAŁ 21

Ruchy społeczne i organizacje pozarządowe wobec zrównoważonego rozwoju

Ruchy społeczne i organizacje pozarządowe mają istotny wpływ na kształtowanie koncepcji zrównoważonego rozwoju, również są istotnym aktorem we wdrażaniu jej w życie. Jedne i drugie stanowią oddolne działania społeczne. **Ruchy społeczne** rozumie się jako formę zbiorowej, spontanicznej i oddolnej manifestacji niezadowolenia (socjolodzy uznają istnienie ruchów społecznych za wyraz istniejącego konfliktu społecznego) oraz domagania się zmiany społecznej, która by tę frustrację zaspokoila¹. Ruchy są więc często nośnikami nowych idei. Przyczyniają się do przyjęcia przez szersze gremium innego spojrzenia na dany problem. Często ruchy społeczne na dalszych etapach swego istnienia przekształcają się w bardziej zinstytucjonalizowane formy w postaci organizacji pozarządowych.

Organizacje pozarządowe (NGOs), najogólniej opisując, stanowią dobrowolną grupę obywateli zorganizowaną na szczeblu narodowym lub międzynarodowym, która działa w celu niekomercyjnym. W ten sposób definiuje organizacje pozarządowe ONZ, która od początku swojej działalności stworzyła formalne możliwości współpracy z takimi podmiotami. Warto też dodać do tej ogólnej charakterystyki, że organizacje pozarządowe, choć powstały z inicjatywy prywatnej, działają w interesie publicznym. Nie są też związane z władzą publiczną. Organizacje te pełnią różne funkcje, w zależności od celu i obszaru swojej działalności i formy, w jakiej podejmują działania².

Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego wykonują wiele zadań. Są promotorami nowych koncepcji, często współuczestniczą i wpływają na proces decyzyjny. To aktywiści i organizacje pozarządowe zwracają uwagę na nieprawidłowości, monitorują proces realizacji i wywiązywania się państw z podjętych zobowiązań. Niejednokrotnie też to właśnie organizacje społeczne aplikują projekty wdrażające do codziennego ogólne idee, opisane w dokumentach programowych. Są edukatorami i realizatorami.

Współcześnie nie ulega wątpliwości, że ambitne projekty – a do takich można zaliczyć wdrożenie w życie koncepcji zrównoważonego rozwoju – wymagają

---

¹ D. della Porta, M. Diani, *Ruchy społeczne. Wprowadzenie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009.

² R. Pacheco-Vega, *NGOs and Sustainable Development*, w: *International Encyclopedia of Civil Society*, eds. H.K. Anheier, S. Toepler, R. List, Springer, 2010, s. 1049–1054.

zaangażowania i współpracy różnych podmiotów. Popularne stało się podejście włączające różne grupy społeczne zainteresowane danym problemem, które traktuje się jako interesariuszy (*stakeholders*). Zalicza się do nich bardzo często aktywistów oraz tworzone przez nich organizacje pozarządowe.

Droga sądowa w domaganiu się ochrony przyrody

Aktywiści, domagając się realizacji od państw podjętych zobowiązań, wybierają również ścieżkę prawną, pozywając państwa. W roku 2019 Greta Thunberg, wokół której zmobilizował się ruch Szkolnego Strajku Klimatycznego, wraz innymi 15 młodymi aktywistami ekologicznymi wystosowała skargę do Narodów Zjednoczonych, twierdząc, że pięciu największych emitentów CO₂, będących stronami Konwencji ONZ o prawach dziecka (tj. Argentyna, Brazylia, Francja, Niemcy i Turcja), naruszyło ich prawa, nie podejmując odpowiednich działań w celu powstrzymania rozwijającego się kryzysu klimatycznego*.

Droga sądowa jest wykorzystywana także na poziomie regionalnym i krajowym. W ciągu ostatnich kilku lat na całym świecie znacząco wzrosła liczba orzeczeń sądowych na korzyść ekologów. Według raportu pod kierownictwem Kayi Axelsson z Oxford University's Environmental Change Institute łączna liczba spraw związanych ze zmianami klimatu wzrosła ponad dwukrotnie od 2015 r. Badaczki Joana Setzer i Catherine Higham z Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment policzyły, że o ile w latach 1986–2014 wniesiono ponad 800 spraw, to w ciągu ostatnich 6 lat wniesiono ich już ponad 1000. Wśród nich 37 było sprawami wniesionymi przeciwko rządowi o „systemowe łagodzenia emisji”, wynikające ze zobowiązań Porozumienia Paryskiego. Jedną z najgłośniejszych była sprawa holenderska z 2015 r., w której sąd orzekł, że rząd Holandii ma obowiązek dbać o ochronę swoich obywateli przed zmianami klimatu. Sędziowie uznali, że rządowy plan redukcji emisji o 14–17% w stosunku do poziomu z 1990 r. do 2020 r. był niezgodny z prawem, biorąc pod uwagę zagrożenie zmianami klimatu. Nakazali zwiększyć ten cel do 25%. W rezultacie holenderski rząd zamknął elektrownię 4 lata wcześniej, niż planowano, i w 2019 r. wprowadził nowy, bardziej ambitny plan klimatyczny**.

W Polsce w 2021 r. ClientEarth – występująca w roli powoda reprezentująca osoby fizyczne – przy wsparciu Kancelarii GESSEL złożyła pozwy o zaniechania w przeciwdziałaniu zmianom klimatycznym. Są to pozwy obywatelskie dotyczące naruszenia dóbr osobistych poszczególnych osób przez władze państwowe. Skarżący uważają, że władze odpowiedzialne za politykę klimatyczną poprzez swoje działania i zaniechania dopuściły do nadmiernych emisji w Polsce na poziomie prowadzącym do zmian klimatu niebezpiecznych dla ludzi i ekosystemów. Nie domagają się odszkodowania, a podjęcia zdecydowanych działań przez władze na rzecz ochrony klimatu***.

* Press Release: 16 Children, Including Greta Thunberg, file Landmark Complaint to the United Nations Committee on the Rights of the Child, UNICEF, 23.09.2019, <https://www.unicef.org/press-releases/16-children-including-greta-thunberg-file-landmark-complaint-united-nations> [dostęp: 31.01.2022].

** J. Bateman, *Why Climate Lawsuits Are Surging*, BBC, 8.12.2021, <https://www.bbc.com/future/article/20211207-the-legal-battle-against-climate-change> [dostęp: 17.02.2022].

*** *Obywatele pozywają polski rząd ws. klimatu*, Teraz Środowisko, 11.06.2021, <https://www.teraz-srodowisko.pl/aktualnosci/ClientEarth-pozew-skarb-panstwa-kryzys-klimatyczny-10440.html> [dostęp: 17.02.2022].

Społeczeństwo obywatelskie jako promotor idei i wyraziciel potrzeb

Często to ludzie inicjują i nadają ramy narracyjne wokół jakiegoś problemu, stając się promotorami nowego, alternatywnego trendu i tzw. rzecznikami nowej normy. Zazwyczaj ich aktywność przyjmuje formę udziału w ruchu społecznym masowo wyrażającym niezadowolenie – jeśli jest to gwałtowny proces, lub też

może obrać bardziej zinstytucjonalizowaną formę działalności w ramach organizacji społecznej. Czasami są to sieci różnych organizacji, ruchów i pojedynczych osób, które angażują się w zmianę społeczną. W przypadku zrównoważonego rozwoju wpływ na jego konceptualizację miały zarówno okresowo mobilizujące się ruchy społeczne, jak i systematycznie działające organizacje pozarządowe – przede wszystkim organizacje ekologiczne, które upowszechniły się wraz z ekologicznym przebudzeniem lat 60. XX w., a zaczęły zyskiwać na znaczeniu od połowy lat 80. XX w.³, oraz regularnie mobilizujące się ruchy społeczne wyrażające niezadowolenie z konstrukcji stosunków gospodarczo-społecznych⁴. Duże znaczenie miały też charyzmatyczne jednostki, które stawały się niejako adwokatami spraw mieszczących się w koncepcji zrównoważonego rozwoju. Można wymienić tu światowej sławy ekspertów i polityków (np. Gro Harlem Brundtland, Kofi Annan, Ban Kim Moon, Joseph Stiglitz czy Jeffrey Sachs), biznesmenów (Bill Gates), artystów (np. Leonardo di Caprio, Bono z U2, George Clooney), jak i bardzo młode osoby (np. Severn Suzuki czy Greta Thunberg) (zob. rozdział 1. *Zrównoważony rozwój – pojęcie i geneza*).

Ruchy społeczne jako forma wyrazu sprzeciwu czerpią swoją siłę z masowej oddolnej mobilizacji. W ostatnich latach ruchy o globalnym zasięgu bardzo często odwoływały się w swoich postulatach do idei wyrażonych w koncepcji zrównoważonego rozwoju. Na początku pierwszej dekady XXI w. na międzynarodowej scenie pojawiły się ruchy na rzecz globalnej sprawiedliwości (RGS), które uaktywniły się w 1999 r. na fali protestów społecznych w Seattle przeciwko spotkaniu ministerialnemu Światowej Organizacji Handlu (WTO), poświęconemu przygotowaniom Rundy Milenijnej, oraz w wyniku zainteresowania światowej opinii publicznej wybuchłym w 1994 r. powstaniem Zapatystów w Chiapas w Meksyku, którzy sprzeciwiali się wejściu tego państwa do strefy wolnego handlu z USA i Kanadą. Przez kolejne lata w zasadzie żadne z większych spotkań instytucji odpowiedzialnych za architekturę międzynarodowego porządku ekonomicznego i finansowego nie odbyło się bez towarzyszących mu demonstracji społecznych domagających się zmiany zasad w taki sposób, aby były one bardziej sprawiedliwe i demokratycznie umocowane. Alterglobaliści zarzucali głównym międzynarodowym instytucjom finansowym (Międzynarodowemu Funduszowi Walutowemu, Bankowi Światowemu oraz świeżo utworzonej w tamtym czasie Światowej Organizacji Handlu), jak też bogatym państwom Globalnej Północy, bezwzględność w osiągnięciu efektów ekonomicznych kosztem ludzi. Fala protestów, która przelała się przez różne kontynenty, odbywała się pod hasłem „Inny świat jest możliwy”. Chodziło o wskazanie, że świat nastawiony na zysk ekonomiczny, realizowany w duchu neoliberalizmu ekonomicznego, niewrażliwy na potrzeby grup marginalizowanych, gotów zaakceptować koszty społeczne, jest nie do przyjęcia przez społeczeństwa. W ruchu na rzecz globalnej

³ M.E. Keck, K. Sikkink, *Activists Beyond Borders. Advocacy Networks in International Politics*, Cornell University Press, 1998, s. 121–163.

⁴ R. Munck, *Globalization and Contestation*, Routledge, 2007.

Trend zero waste

Torba z hotelu z wydrukowaną zachętą do przekazania niechcianych ubrań zamiast ich wyrzucania do śmieci

Źródło: Fotografia autorstwa Zuzanny Dobrzańskiej, udzielona Autorom podręcznika.

Zdjęcie w niniejszej ramce przedstawia torebkę z jednego z norweskich hoteli, na której znajduje się informacja, że jeśli gość hotelowy planuje wyrzucić swoje ubranie, to może zostawić je w tej torbie. Tekstylnia mają być przeznaczone na cele charytatywne, a przy okazji gość przyczyni się do redukcji wytwarzanych śmieci oraz funkcjonowania zrównoważonego rynku ubrań. Pomysł ten jest zgodny z ideą *zero waste*, czyli „zero odpadów” lub też „zero marnotrawienia” – to styl życia, którego cel stanowi ograniczenie swojego wpływu na środowisko naturalne poprzez zminimalizowanie wytwarzanych przez siebie śmieci oraz zużywanej energii. Droga do tego wiedzie przez świadome decyzje zakupowe i podejmowanie działań na rzecz ograniczania marnotrawstwa w codziennym funkcjonowaniu. Jest to przykład działania, które opiera się na przekonaniu, że nawet drobne, jednostkowe decyzje mogą przelożyć się zasadniczą zmianę na poziomie globalnym. Styl życia w duchu *zero waste* opiera się na pięciu głównych zasadach, tzw. 5R. Są to:

1. *Refuse* („Odmawiaj”) – polega na zrezygnowaniu z niepotrzebnych rzeczy, np. jednorazowych opakowań, ulotek, gadżetów itp.
2. *Reduce* („Ograniczaj”) – polega na ograniczaniu przedmiotów do niezbędnej ilości.
3. *Reuse* („Wykorzystuj do końca”) – polega na maksymalnym użyciu rzeczy, które już się ma, np. używaniu niezadrukowanych stron papieru do notatek czy szmatek do sprzątania zrobionych ze starych ubrań itp.
4. *Recycle* („Segreguj”) – polega na segregacji i oddaniu do ponownego przetworzenia tych produktów, których nie da się już użyć w gospodarstwie domowym.
5. *Rot* („Kompostuj”) – polega na przetwarzaniu odpadów organicznych na kompost.

Chcesz ocalić planetę? Zrezygnuj z posiadania dzieci!

Wśród ludzi w wieku reprodukcyjnym pojawił się trend, aby zrezygnować z posiadania potomstwa z powodów ekologicznych – nie chcą przeciążać kolejnym istnieniem ludzkim i tak już nadwyrężony ziemski ekosystem. Przeraża ich też wizja zdewastowanego i ogarniętego katastrofami klimatycznymi świata, w których ich dzieci miałyby żyć. Brytyjska organizacja Population Matters używa tej argumentacji w kampanii przeciwko wzrostowi populacji, przekonując, że obecna globalna liczba ludzi przekraczająca 7,5 mld przyczynia się do degradacji środowiska, wyczerpywania zasobów, ubóstwa i nierówności. Wśród znanych osób, które deklarują, że zrezygnowały z rodzicielstwa z powodów ekologicznych, jest m.in. Miley Cyrus, która w jednym z wywiadów dla „Elle” stwierdziła: „my, millenialsi, nie chcemy się rozmnażać, bo wiemy, że Ziemia może tego nie wytrzymać”*. Naukowcy z Uniwersytetu w Lund (Szwecja) w 2017 r. opublikowali wyniki badań, z których wynikało, że jedno dziecko w USA to 58,6 t szkodliwych emisji rocznie. Rezygnacja z narodzin jednego dziecka jest równoznaczna z działaniami podjętymi przez 684 nastolatków recyklingujących i ograniczających swój ślad węglowy przez całe swoje życie**.

* M. Lambert, *Miley Cyrus Has Finally Found Herself*, Elle, 11.07.2019, <https://www.elle.com/culture/music/a28280119/miley-cyrus-elle-interview/> [dostęp: 31.07.2022].

** *The Four Lifestyle Choices that Most Reduce Your Carbon Footprint*, Lund University, 12.07.2017, <https://www.lunduniversity.lu.se/article/four-lifestyle-choices-most-reduce-your-carbon-footprint> [dostęp: 31.01.2022].

sprawiedliwości znalazło swoje miejsce wiele organizacji i inicjatyw z krajów Globalnego Południa, takie jak Światowe Forum Społeczne, Via Campesina, ruch „Rolnicy bez Ziemi”, organizacja Focus on the Global South i inne, choć większość protestów i działań tego ruchu miała miejsce w wysoko rozwiniętych i bogatych krajach Północy.

Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego w procesie decyzyjnym

W koncepcji zrównoważonego rozwoju promowanej w ramach ONZ założono włączanie różnych podmiotów społecznych w proces konsultacji i negocjacji nowych uzgodnień międzynarodowych⁵. Karta Narodów Zjednoczonych daje możliwość organizacjom pozarządowym uzyskania statusu konsultacyjnego przy ONZ, który upoważnia je do uczestniczenia w charakterze obserwatorów w pracach Organizacji. Liczba instytucji akredytowanych dynamicznie wzrasta: w 1945 r. status konsultacyjny przy Radzie Ekonomiczno-Społecznej ONZ miało zaledwie 41 podmiotów, w 2021 r. było to już 5931⁶. Organizacje pozarządowe były już zaangażowane na konferencji w Sztokholmie w 1972 r., a z każdym kolejnym wydarzeniem ich udział wzrastał. W 1992 r. ich aktywne uczestnictwo na Szczycie Ziemi określone zostało jako „bezprecedensowe”. Około 3 tysięcy organizacji pozarządowych uczestniczyło w forach równoległych do forum głównego

⁵ R. Pacheco-Vega, op. cit.

⁶ *NGO Branch*, Economic and Social Council, United Nations, <https://www.un.org/ecosoc/en/ngo> [dostęp: 31.01.2022].

międzyrządowego⁷. Aktywnie uczestniczyły w dyskusji z rządami na temat problemów rozwoju i środowiska, były obecne w mediach, brały udział w pracach przygotowawczych dokumentów końcowych, wpływały na dyskurs wokół poruszanych tematów. Uznaje się, że bez ich aktywnego i tak znaczącego udziału wyniki Szczytu nie miałyby takiego charakteru, jaki ostatecznie przyjęły⁸.

Organizacje zostały dopuszczone do kolejnych konferencji i szczytów dotyczących zrównoważonego rozwoju i kwestii ochrony środowiska oraz zgodnie z rekomendacjami ONZ włączone w proces uzgadniania projektu Agendy Zrównoważonego Rozwoju przyjętej w 2015 r., który opracowywała Otwarta Grupa Robocza (Open Working Group, OWG). W samej Agendzie 2030 są też wskazane jako jeden z interesariuszy, a ich aktywność traktuje się jako integralną część rozwoju. W celu SDG 17 stwierdzono, że skuteczna realizacja Agendy wymaga partnerskiej współpracy między rządami, sektorem prywatnym i społeczeństwem obywatelskim⁹.

Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego są też obecni i aktywni w negocjacjach klimatycznych. Największa sieć zrzeszająca organizacje pozarządowe zaangażowane w negocjacje klimatyczne to globalna sieć CAN-Int. (International Climate Action Network, CAN). Obecnie zrzesza ponad 1,5 tys. organizacji wywodzących się z ponad 130 państw. Sama sieć przedstawia cel swojej aktywności jako zbiorowe działania na rzecz walki z kryzysem klimatycznym oraz sprawiedliwości społecznej i rasowej. CAN zwołuje i koordynuje działania społeczeństwa obywatelskiego podczas rozmów klimatycznych ONZ i innych międzynarodowych forów¹⁰. Organizacje zrzeszone w tej sieci koordynują wymianę informacji oraz podejmują strategiczne działania na poziomie międzynarodowym, regionalnym i krajowym. Członkowie CAN-Int. aktywnie uczestniczą w Spotkaniach Stron Konwencji Klimatycznej w roli obserwatorów negocjacji.

Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego jako realizatorzy koncepcji zrównoważonego rozwoju

Organizacje pozarządowe są też podmiotami adaptującymi ogólne idee wynikające z dokumentów i założeń strategicznych na realne działania w lokalnych warunkach. Edukują, przygotowują projekty mające wspomagać proces implementacji zrównoważonego rozwoju, tworzą materiały pomocne w przełożeniu

⁷ R. Pacheco-Vega, op. cit.; W. Longhofer, E. Schofer, N. Miric, D.J. Frank, *NGOs, INGOs, and Environmental Policy Reform, 1970–2010*, "Social Forces" 2016, No. 94(4), s. 1743–1768.

⁸ S. Partelow, K.J. Winkler, G.M. Thaler, *Environmental Non-Governmental Organizations and Global Environmental Discourse*, "PLOS ONE" 2020, Vol. 15(5), s. 1–19, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0232945> [dostęp: 6.07.2022].

⁹ *Major Groups and Other Stakeholders (MGoS)*, Sustainable Development Goals, Knowledge Platform, United Nations, <https://sustainabledevelopment.un.org/mgos> [dostęp: 31.01.2022].

¹⁰ Climate Action Network International, <https://climatenetwork.org/> [dostęp: 31.01.2022].

ogólnych strategii na bardziej konkretne działania. Są też wykonawcami, którzy wspomagają państwa we wdrażaniu zasad zrównoważonego rozwoju¹¹. Należą więc do prywatnych, nieprofitowych, obok instytucji publicznych oraz biznesu, wykonawców założeń koncepcji. W takich sytuacjach organizacje pozarządowe często korzystają z Celów Zrównoważonego Rozwoju jako punktu odniesienia w formułowaniu konkretnych działań.

Przypadki zabójstw aktywistów ekologicznych w 2020 r. z powodu ich zaangażowania w ochronę przyrody

KOLUMBIA 65	BRAZYLIA 20	HONDURAS 17		
	DEMOKRATYCZNA REPUBLIKA KONGO 15	GWATEMALA 13		
MEKSYK 30	NIKARAGUA 12	INDIE 4	INDONEZJA 3	
FILIPINY 29		POŁUDNIOWA AFRYKA 2	TAJLANDIA 2	KOSTARYKA 1
	PERU 6	NEPAL 1	KIRIBATI 1	UGANDA 1
		ARABIA SAUDYJSKA 1	IRAK 1	SRI LANKA 1
		ARGENTYNA 1	KANADA 1	

Źródło: *Last Line of Defence*, Global Witness Report, 09.2020, s. 11, <https://www.globalwitness.org/en/campaigns/environmental-activists/last-line-defence/> [dostęp: 31.01.2022].

Global Witness, organizacja zajmująca się ochroną praw człowieka, opublikowała w 2021 r. raport, z którego wynika, że w 2020 r. 227 osób zginęło z powodu ich zaangażowania w przeciwdziałanie degradacji środowiska. Stanowi to najtragiczniejszy wynik, odkąd organizacja zbiera dane na ten temat, czyli od roku 2012. Aktywiści są też zastraszani, śledzeni i represjonowani. Spotykają się z różnymi formami przemocy. Wśród ofiar śmiertelnych zarejestrowanych w raporcie 70% walczyło o ochronę lasów, prawie 30% wiązało się z rabunkową gospodarką zasobami. W raporcie stwierdzono: „Wraz z nasileniem się kryzysu klimatycznego rośnie przemoc przeciwko tym, którzy chronią swoją ziemię i naszą planetę. Stało się jasne, że nieodpowiedzialna eksploatacja i chciwość napędzają kryzys klimatyczny, ale również prowokują przemoc wymierzoną przeciwko obrońcom ziemi i środowiska”^{*}.

^{*} *Last Line of Defence. The Industries Causing the Climate Crisis and Attacks Against Land and Environmental Defenders*, Global Witness, <https://www.globalwitness.org/en/campaigns/environmental-activists/last-line-defence/> [dostęp: 31.01.2022]. Tłumaczenie własne.

¹¹ H.A. Nikkhah, M. Bin Redzuan, *The Role of NGOs in Promoting Empowerment for Sustainable Community Development*, „Journal of Human Ecology” 2010, Vol. 30, No. 2, s. 85–92.

Książka Severn Cullis-Suzuki *Tell the World* z 1993 r.

Severn Cullis-Suzuki miała 12 lat, kiedy wraz z członkami młodzieżowej organizacji ekologicznej ECO, działającej w Kanadzie, zebrała samodzielnie pieniądze, aby w 1992 r. wziąć udział w Szczyście Ziemi w Rio de Janeiro. Na konferencję pojechała wraz z trzema młodymi członkami grupy: Michelle Quigg, Vanessą Suttie i Morgan Geisler. Podczas szczytu wygłosiła poruszające przemówienie poświęcone przedstawieniu perspektywy młodych ludzi wobec kwestii ochrony środowiska. Nagranie odnaleźć można pod tytułem *Dziewczynka, która na pięć minut zatrzymała świat* (*The Girl Who Silenced the World for 5 Minutes**). W 1993 r. ukazała się jej książka *Tell the World***, która zawiera treść tego wystąpienia, jak też przemyslenia Suzuki na temat ochrony środowiska. W 2018 r. na polityczną scenę wkroczyła inna nastolatka – Greta Thunberg. W roku 2019 opublikowała o podobnym charakterze książkę *No One Is Too Small to Make a Difference****. Znajdują się tam teksty jedenastu słynnych przemówień Thunberg, które wygłosiła w latach 2018 i 2019, odkąd zainaugurowała Szkolny Strajk Klimatyczny.

* Zob. np. *Severn Cullis-Suzuki – The Speech that Silenced the World for 5 Minutes*, Facing Future, YouTube, 1.08.2017, <https://www.youtube.com/watch?v=lhesd-Vrawgc> [dostęp: 6.07.2022].

** S. Cullis-Suzuki, *Tell the World*, Doubleday Canada, 1993. Brak polskojęzycznego wydania.

*** G. Thunberg, *No One Is Too Small to Make a Difference*, Penguin Books, 2019. Brak polskojęzycznego wydania.

Niejednokrotnie to organizacje pozarządowe przyjmują trud rozporządzenia koncepcji i edukacji. Działania organizacji mogą przyjąć postać grantów finansujących lokalne projekty mieszczące się w Celach Zrównoważonego Rozwoju czy realizowanych własnych programów, które wpisują w trend działań na rzecz zrównoważonego rozwoju (*zob. ramka Trend zero waste*). Przykładem może być działalność WaterAid¹² (we wspólnotach lokalnych najuboższych krajów pomaga w tworzeniu infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej) czy Givepower¹³ (dostarcza źródła energii solarnej do szkół, w których brakuje elektryczności) i wielu, wielu innych¹⁴.

Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego jako element systemu monitorującego

To organizacje monitorują realizację, kontrolują proces wdrażania, informują opinię publiczną o nieprawidłowościach. Dzięki nim mechanizm kontroli i interwencji w przypadku nieprawidłowości jest o wiele bardziej dokładny.

ONZ od organizacji włączonych w realizację Celów Zrównoważonego Rozwoju oczekuje raportów z ich oceny implementacji celów w danym państwie. Z kolei spontanicznie wyrażany sprzeciw może przyjąć formę oddolnej mobilizacji, która jako ruch społeczny będzie oczekiwać zmiany społecznej. W roku 2018 pojawiła się fala masowego oburzenia społecznego, tym razem w wyniku niezadowolenia wobec niedostatecznego wypełniania przez państwa krajowych i międzynarodowych zobowiązań klimatycznych oraz bierności polityków wobec pogłębiającego

¹² WaterAid, <https://www.wateraid.org/us/> [dostęp: 31.01.2022].

¹³ GivePower, <https://givepower.org/> [dostęp: 31.01.2022].

¹⁴ Więcej przykładów działań organizacji pozarządowych wpisujących się w realizację Celów Zrównoważonego Rozwoju: *NGOs Leading the Way on Sustainable Development Goals*, United Nations, <https://kampania17celow.pl/wp-content/uploads/2017/10/ngos-leading-the-way-on-sdgs.pdf> [dostęp: 31.01.2022].

się ocieplenia klimatu. Ruch protestu zogniskował się wokół aktywności dzieci i młodzieży szkolnej, którzy wyrazili swoje niezadowolenie wobec niewystarczających działań na rzecz klimatu poprzez ogłoszenie strajku szkolnego. Ruch ten został zainspirowany strajkiem **Grety Thunberg** – młodej Szwedki, która w sierpniu 2018 r. podjęła taki strajk pod parlamentem szwedzkim. Młodzieżowy Strajk Klimatyczny, określane także mianem Fridays for Future (strajki szkolne odbywają się w piątki), zmobilizował w 2019 r. w szczytowym momencie między 6 a 7,5 mln ludzi w ponad 180 państwach¹⁵.

Warto zwrócić uwagę na postulaty i argumenty prezentowane przez uczestników ruchu klimatycznego. Młodzi ludzie odwołują się do stwierdzenia polityków, że podejmują oni działania dla dobra kolejnych pokoleń. Podczas strajku „nowe pokolenia” wyrażają swoje zniecierpliwienie, że decyzje klimatyczne są zbyt opieszale i w zasadzie nie działają na korzyść rzekomych kolejnych pokoleń. Żądają więc podjęcia natychmiastowych i radykalnych działań (*zob. ramka Droga sądowa w domaganiu się ochrony przyrody*). Odrzucają argumenty, że protestujący powinni skupić się na nauce (w ten sposób część polityków zareagowała na strajki młodzieży), aby w przyszłości zająć się ratowaniem planety. Uznają bowiem, że istnieje bardzo realne zagrożenie, ponadto mogą nie doczekać dorosłości przy aktualnym tempie degradacji ekologicznej. Kultowe stały się fragmenty wystąpień Grety Thunberg, która wokół problemu międzypokoleniowej niesprawiedliwości klimatycznej buduje swoją argumentację za protestem klimatycznym. W czasie szczytu klimatycznego ONZ w 2019 r. w jednym z przemówień, bardzo emocjonalnym, powstrzymując łzy, zwróciła się bezpośrednio do polityków, stwierdzając: „Moja wiadomość jest taka, że będziemy się wam przyglądać. To wszystko jest nie tak. Nie powinno mnie tu być. Powinnam być w szkole, po drugiej stronie oceanu. A wy przychodzicie po nadzieję do nas? Do młodych ludzi? Jak śmiecie? Waszymi pustymi obietnicami ukradliście mi marzenia, ukradliście moje dzieciństwo. A przecież i tak jestem szczęściarą! Ludzie cierpią i umierają, całe ekosystemy padają, stoimy u progu masowego wymierania, a wy nadal potraficie rozmawiać tylko o pieniądzach!”¹⁶ (*zob. ramka Książka Tell the World Severn Cullis-Suzuki z 1993 r.*).

Demonstranci używali też haseł „Nie ma planety B”, „Nie ma czasu”, „Nasz dom płonie” czy „Najpierw natura, potem matura” („Klimat teraz, praca domowa później”). Młodzieżowy Strajk Klimatyczny wspiera szereg organizacji ekologicznych. Wśród nich swojego wsparcia udzieliły: sieć Climate Justice Now Sunrise Movement, 350.org, OneMillionOfUs, Earth Uprising, Future Coalition, Earth Guardians, Zero Hour oraz Extinction Rebellion.

¹⁵ 7.6 Million People Demand Action after Week of Climate Strikes, 350 Team, 28.09.2019, <https://350.org/7-million-people-demand-action-after-week-of-climate-strikes/> [dostęp: 31.01.2022].

¹⁶ Emotional Greta Thunberg Attacks World Leaders: „How Dare You?“, The Telegraph, YouTube, 23.09.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=xVIRompc1yE> [dostęp: 31.01.2022].

1

Kalendarium

1994 – powstanie Zapatystów w Chiapas w Meksyku.

1999 – protesty w Seattle przeciwko polityce WTO.

2019 – protesty Młodzieżowego Strajku Klimatycznego.

Słowniczek

Młodzieżowy Strajk Klimatyczny – ruch zainspirowany strajkiem Greta Thunberg, młodej Szwedki, która w sierpniu 2018 r. podjęła taki strajk szkolny na rzecz klimatu pod parlamentem szwedzkim. Określany także ruchem Fridays for Future (strajki szkolne odbywają się w piątki). Uczniowie odmawiali udziału w zajęciach szkolnych i demonstrowali swoje niezadowolenie z powodu niewystarczających działań polityków na rzecz ograniczenia skutków zmian klimatycznych. Strajk zmobilizował w 2019 r. w szczytowym momencie między 6 a 7,5 mln ludzi w ponad 180 państwach.

Organizacje pozarządowe (NGOs) – dobrowolna grupa obywateli zorganizowana na szczeblu narodowym lub międzynarodowym, która działa w celu niekomercyjnym. Choć powstały z inicjatywy prywatnej, działają w interesie publicznym. Nie są też związane z władzą publiczną.

Ruchy społeczne – masowa oddolna mobilizacja dla wyrażenia sprzeciwu. Są przejawem konfliktu społecznego, w którym jakaś grupa społeczna domaga się uwzględnienia jej postulatów i dąży do zmiany społecznej.

Problemy do dyskusji

1. W jaki sposób przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego mogą wpłynąć na zrównoważony rozwój?
2. Przeanalizuj działalność wybranej organizacji pozarządowej, która odwołuje się do Celów Zrównoważonego Rozwoju, i zastanów się nad charakterem tej działalności. Jakie zalety, a jakie niebezpieczeństwa możesz w tym zakresie zidentyfikować?
3. Jak oceniasz aktywność ruchów społecznych odnoszących się do sprawiedliwości klimatycznej? Uzasadnij odpowiedź.
4. Jak oceniasz aktywność ruchów społecznych odnoszących się do sprawiedliwości globalnej? Uzasadnij odpowiedź.

Dodatkowa literatura

Heidrich D., Nakonieczna-Bartosiewicz J., *Young Activists as International Norm Entrepreneurs: A Case Study of Greta Thunberg's Campaigning on Climate Change in Europe and Beyond*, "Studia Europejskie – Studies in European Affairs" 2021, No. 2, s. 117–152.

Keck M.E., Sikkink K., *Activists Beyond Borders. Advocacy Networks in International Politics*, Cornell University Press, 1998.

- Mikiewicz P., *Narracje alterglobalistyczne jako fundamenty krytycznej teorii globalizacji*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2011.
- Partelow S., Winkler K.J., Thaler G.M., *Environmental Non-Governmental Organizations and Global Environmental Discourse*, "PLOS ONE" 2020, Vol. 15(5), s. 1–19, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0232945> [dostęp: 6.07.2022].

Materiał filmowy

Jak SKUTECZNIE działać dla klimatu, Greenpeace Polska, 4.05.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=ogoJGUO6oK0> [dostęp: 6.07.2022].

Film przygotowany przez organizację Greenpeace Polska przedstawia praktyczne porady dla każdej osoby, co można zrobić, aby skutecznie działać na rzecz klimatu i wpłynąć na politykę energetyczną kraju. W materiale tłumaczy się, że zarówno zmiany systemowe, jak i indywidualne, codzienne działania jednostki są ważne dla przeprowadzenia skutecznej zmiany. Zachęca się do aktywnego włączenia się w działania ku poprawie klimatu.

